

Leon RAK*

<https://orcid.org/0000-0001-8981-0410>

Rozwój organizacyjny lwowskiego narciarstwa w latach 1919–1939

Jak cytować [how to cite]: Rak L., *Rozwój organizacyjny lwowskiego narciarstwa w latach 1919–1939*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2019, t. 2, nr 4, s. 61–76.

Development of the skiing organisation in Lvov between 1919–1939

Abstract

The aim of the article was to present the contribution of Lvov's skiers to the development skiing in Poland. There were described conditions of the skiing in Lvov especially terrain and climate conditions and the development of the skiing organisation's activity between 1919–1939. The terrain in Lvov and nearest neighbourhood was advantageous but climate often made skiing difficult. The skiing developed dynamically and it was popular in different social environments including also national minority groups. The Jewish skiing organisation cooperated with Polish under the Polish Ski Federation but Ukrainians were outside of the federation. The article includes also quantitative indicators of the development skiing in Lvov in the context of the Polish Ski Federation total data. Lvov's skiers were in great number between members of the Polish Ski Federation and their quantity tended to rising between 1932–1939. In the late 1930s the amount of ski competitors decreased in comparison to all members of the Lvov's skiing societies. This trend indicated faster increase the amount of recreational and tourist skiers than competitors.

Keywords: sport in II Republic of Poland, sport in Lviv, winter sports, skiing.

* dr, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Nauk o Zdrowiu; e-mail: l.rak@ujd.edu.pl

Streszczenie

Celem artykułu jest przybliżenie wkładu lwowskiego środowiska narciarskiego w rozwój polskiego narciarstwa. W pracy omówiono uwarunkowania działalności narciarskiej we Lwowie, w tym: strukturę ludności, warunki terenowe i klimatyczne oraz organizację narciarstwa w latach 1919–1939. Warunki terenowe we Lwowie i najbliższych okolicach były korzystne, natomiast warunki klimatyczne często utrudniały uprawianie narciarstwa. Lwowskie narciarstwo zmieniało się dynamicznie i było popularne w różnych środowiskach społecznych, także wśród mniejszości narodowych zamieszkujące Lwów. Sekcje narciarskie żydowskich stowarzyszeń sportowych i turystycznych działały wspólnie z polskimi w strukturach Polskiego Związku Narciarskiego, podczas gdy ukraińskie organizacje pozostawały poza związkiem. W artykule omówiono także ilościowe wskaźniki rozwoju narciarstwa we Lwowie na tle danych zbiorczych Polskiego Związku Narciarskiego. Lwowscy narciarze stanowili znaczący odsetek członków Polskiego Związku Narciarskiego, a ich udział w latach 1932–1939 wykazywał tendencję wzrostową. W końcu lat 30. XX w. liczba czynnych zawodników-narciarzy zmniejszała się w stosunku do ogólnej liczby członków lwowskich stowarzyszeń narciarskich. Ten trend wskazywał na szybsze zwiększanie się liczby osób uprawiających narciarstwo rekreacyjne i turystyczne niż narciarstwo sportowe.

Słowa kluczowe: sport w II Rzeczypospolitej, sport we Lwowie, sporty zimowe, narciarstwo.

Wstęp

Uprawianie narciarstwa we Lwowie ma długą tradycję. W 1907 zarejestrowano tutaj pierwsze polskie stowarzyszenie narciarskie – Karpackie Towarzystwo Narciarzy (KTN). Było ono do 1914 r. jedyną narciarską organizacją działającą we Lwowie, chociaż zrzeszało także członków innych aktywnych wówczas polskich stowarzyszeń sportowych m.in. I Lwowskiego Klubu Sportowego (LKS) Czarni i LKS Pogoń. KTN do 1914 r. było inicjatorem wielu działań związanych z propagowaniem narciarstwa, turystyką i sportem narciarskim, które starano się kontynuować po odzyskaniu niepodległości przez Polskę. W bieżącym roku mija 100 lat od wznowienia działalności organizacyjnej lwowskich narciarzy i z tego powodu warto przedstawić osiągnięcia tego środowiska, tym bardziej że tematyka ta nie była zbyt często podejmowana przez autorów zajmujących się historią sportu.

Cel pracy i metody badawcze

Celem niniejszej pracy było pełniejsze opracowanie oraz przybliżenie wkładu lwowskiego środowiska narciarskiego w rozwój polskiego narciarstwa. Ze względu na duży zakres prezentowanej tematyki w artykule skoncentrowano się na uwarunkowaniach rozwoju narciarstwa we Lwowie, w tym na strukturze ludności, warunkach terenowych i klimatycznych oraz organizacji narciarstwa w latach 1919–1939 na tle rozwoju narciarstwa w Polsce¹.

¹ W kolejnych artykułach zaplanowano omówienie: bazy narciarskiej Lwowa oraz zawodów narciarskich organizowanych na ternie Lwowa i najbliższych okolic przez lwowskie organizacje,

W pracy analizowano źródła historyczne, wykorzystując zebrane dane do nowych opracowań o charakterze statystycznym. Zastosowano także metody: indukcyjną, dedukcyjną i porównawczą, a także syntezę wyników uzyskanych z analizy materiałów źródłowych i danych prezentowanych w literaturze.

Stan badań i baza źródłowa

Tematyka związana z rozwojem narciarstwa we Lwowie nie była dotychczas często podejmowana. Okres rozwoju lwowskiego narciarstwa przed I wojną światową został szerzej opisany w publikacjach Z. Pręgowskiego² oraz B. Słamy i W. Szatkowskiego³. Działalnością lwowskich stowarzyszeń narciarskich w okresie II Rzeczypospolitej zajmowało się natomiast kilku autorów. Do najważniejszych i najszerzej ujmujących to zagadnienie należą prace S. Zaborniaka *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*⁴ oraz *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*⁵. W pierwszej z nich autor omówił m.in. bazę materialną oraz rozwój skoków narciarskich na terenie Lwowa i Karpat Wschodnich. W drugiej pracy znajduje się jedyne w polskim piśmiennictwie opracowanie rozwoju narciarstwa w środowisku mniejszości ukraińskiej na terenie Lwowa. Prace innych autorów, odnosiły się wyłącznie do działalności poszczególnych towarzystw narciarskich. Jerzy Kapłon opublikował kilka prac na temat działalności KTN⁶, podsumowując osiągnięcia tego towarzystwa w monografii pt. *Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie 1907–1939*⁷. O KTN oraz o Sekcji Narciarskiej I Lwowskiego Klubu Sportowego Czarni pisał także autor niniejszego opracowania⁸.

warunków do uprawiania narciarstwa i zawodów narciarskich organizowanych przez lwowskie stowarzyszenia narciarskie na terenie Karpat Wschodnich, udziału lwowskich narciarzy w zawodach organizowanych przez stowarzyszenia spoza Lwowa, w tym także w zawodach ogólnopolskich i międzynarodowych, warunków do uprawiania turystyki narciarskiej i organizacji wycieczek narciarskich na obszarze działania lwowskich stowarzyszeń oraz ich pozostałej działalności.

² Z. Pręgowski, *Dzieje narciarstwa polskiego do 1914 roku*, Warszawa 1994; Z. Pręgowski, *Złota księga narciarstwa polskiego*, Warszawa 1992.

³ B. Słama, W. Szatkowski, *Magia nart*, Zakopane 2016, s. 44–66.

⁴ S. Zaborniak, *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, Rzeszów – Krosno 2013.

⁵ S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Rzeszów 2007.

⁶ J. Kapłon, *Karpackie Towarzystwo Narciarzy. Zarys dziejów*, „Wierchy” 1997, nr 63, s. 143–162; J. Kapłon, *Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie – zarys dziejów*, [w:] L. Rak, E. Małolepszy (red.), *Narciarstwo polskie 1888–2008*, Jasło 2008, s. 52–66.

⁷ J. Kapłon, *Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie 1907–1939*, Kraków 2018.

⁸ L. Rak, *Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie – jubileusz 100-lecia powstania pierwszej polskiej organizacji narciarskiej*, [w:] D. Umiastowska (red.), *Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku*, Szczecin 2008, s. 62–69; L. Rak, *Wewnętrzne uwarunkowania działalności*

Bazę źródłową wykorzystaną w prezentowanym artykule stanowiły: roczniki Polskiego Związku Narciarskiego (PZN), sprawozdania PZN (1932–1939), kalendarze narciarskie PZN (1929–1939), roczniki statystyczne, przewodniki, doniesienia prasowe i ww. literatura. Ze względu na brak materiałów archiwalnych dotyczących analizowanej tematyki w polskich zasobach archiwalnych, najliczniejszą grupę źródeł stanowiły źródła prasowe. Dokonano przeglądu dzienników „Słowo Polskie” (roczniki 1920–1924, 1928–1934), „Wiek Nowy” (roczniki 1924–1931, 1939) „Kuryer Lwowski” (1935) i „Gazeta Lwowska” (roczniki 1931, 1933–1938), „Ilustrowany Kuryer Codzienny” (1932–1938) oraz tygodników „Przegląd Sportowy” (1921), „Raz, Dwa, Trzy” (1936–1937, 1939) i periodyków „Zima” (1933) oraz „Turysta w Polsce” (1935–1939).

Ludność Lwowa od początku XX w. do 1939 r.

Lwów w latach 1919–1939 był miastem wielonarodowym o skomplikowanej strukturze społecznej, którą odziedziczył po czasach zaborów. Według „Podręcznika statystyki Galicyi” wydanego w 1908 r. na początku XX wieku (1900 r.) mieszkało tam 159 887 osób (50,3% mężczyzn), z czego 120,6 tys. używało języka polskiego, 15,2 tys. ruskiego (przyrost o 67% od 1890), a 20,4 tys. niemieckiego. Wśród mieszkańców Lwowa było 82,6 tys. katolików, 44,3 tys. wyznania mojżeszowego i 29,3 tys. grekokatolików⁹. W roku 1919 liczba mieszkańców Lwowa wynosiła ok. 210 tys., z czego 110 tys. Polaków, 60 tys. Żydów, 35 tys. Rusinów (Ukraińców), 2 tys. Niemców i 3 tys. innych narodowości (Czechów, Rosjan i in.)¹⁰. W 1931 r. liczba ludności Lwowa zwiększyła się do 312,2 tys., a w 1939 r. do 328 tys.¹¹ i pod względem liczby mieszkańców było to trzecie miasto wojewódzkie w Polsce. Według danych z 1931 r. językiem polskim posługiwało się 198,2 tys. (63,49%), żydowskim i hebrajskim 75,3 tys. (24,12%), ukraińskim 24,2 tys. (7,75%), ruskim 10,9 tys. (3,49%), niemieckim 2,5 tys. (0,8%), rosyjskim 0,5 tys. (0,16%), innym lub nie podanym 0,6 tys. (0,19%). Wyznanie rzymskokatolickie zadeklarowało wówczas 157,5 tys. mieszkańców, 99,6 tys. wyznania mojżeszowe, 49,8 tys. grekokatolickie, 3,6 tys. ewangelickie, 1,1 tys. prawosławne, 0,3 tys. inne chrześcijańskie, a nie określiło wyznania 0,3 tys. osób¹².

organizacyjnej Sekcji Narciarskiej I Lwowskiego Klubu Sportowego „Czarni” w latach 1920–1939, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2015, t. 14, nr 2, s. 45–59.

⁹ T. Piłata (red.), *Podręcznik statystyki Galicyi*, t. 6, cz. 1, Lwów 1908, s. 21–31.

¹⁰ M. Orłowicz, *Ilustrowany przewodnik po Galicyi, Bukowinie, Spiszu, Orawie i Śląsku Cieszyńskim*, Lwów 1919, s. 56–58.

¹¹ *Mały rocznik statystyczny*, Warszawa 1939, s. 36.

¹² Tamże, s. 23–36.

Warunki terenowe i klimatyczne dla uprawiania narciarstwa we Lwowie i okolicach

Lwów leży w dolinie rzeki Pełtwi, na pograniczu dwóch obszarów geograficznych: niżu nadbużańskiego na północy i płaskowyżu podolskiego na południu. Miasto położone jest na zróżnicowanym topograficznie terenie. Centrum znajduje się po południowej stronie wzniesienia o dosyć stromych stokach zwanego Wysokim Zamkiem (413 m n.p.m.¹³), którego wschodnia część zwana Kaiserwaldem była terenem o dużych walorach narciarskich¹⁴. W ówczesnym Lwowie rozległe tereny o pofałdowanym ukształtowaniu powierzchni były wykorzystywane przez mieszkańców dla celów sportowych i rekreacyjnych. Funkcje takie pełnił m.in. park Kilińskiego (Stryjski), scharakteryzowany przez M. Orłowicza następująco: „Jego terenem są górzyste stoki kilku wąwozów okryte malowniczymi grupami drzew, z klombami kwiatów... W lecie jest Park Kilińskiego bardzo ożywiony – w zimie zaś kwitną tu sporty zimowe, uprawiane przez młodzież (narty saneczki)”. Za parkiem Kilińskiego w kierunku południowym znajdował się płaski teren, na którym mieściły się obiekty sportowe I LKS Czarni, LKS Pogoń, Towarzystwa Zabaw Ruchowych, Sokoła Batko, boisko sportowe Akademickiego Związku Sportowego (AZS) i LKS Lechia, a nieco dalej w tym samym kierunku tor wyścigów konnych. Na zachód od ww. obiektów sportowych rozciągały się tzw. Wzgórza Wuleckie. Na wschód od parku Kilińskiego, znajdowały się tereny Targów Wschodnich, a tuż za nimi mocno pofałdowany teren parku Żelazna Woda. Około półtora kilometra na północny-wschód od Żelaznej Wody i tuż za Cmentarzem Łyczakowskim w kierunku południowym położone były pagórkowate tereny Pohulanki, o których Orłowicz w 1919 r. pisał:

Najpiękniejsze z wycieczek pieszych w stronę wschodnią za rogatkę Łyczakowską i na końcu ul. Kochanowskiego. Znajduje się tam szereg pięknych wzgórz porośniętych bukowym lasem, ciągną się wśród nich piękne dolinki. Najważniejsze miejsce przechadzek Pohulanka (tramwajem Ł J. do ul. Kochanowskiego), położona wśród kamieniołomów jaskinia Miodowa Grota o dwóch komorach, browar Grunda w Lesienicach (w niedzielę pop. muzyka), ciągnąca się wzdłuż gościńca do Winnik dolina Marunki z zakładem wodoleczniczym Maryówka, oraz wznosząca się na północ od niej, używana obecnie na kamieniołomy Czartowska Skala, najwyższe wzniesienie w okolicy Lwowa (414 m.). Ze szczytu, na którym stoi krzyż pamiątkowy Konstytucji 3-go Maja, piękny i rozległy widok na dolinę Pełtwi, część Lwowa, Gołogóry po Przemyślanę, a w dzień pogodne także Karpaty. Skala opada ku północy wysoką na kilka pięter prostopadłą ścianą; znajdujący się tu komin skalny daje sposobność do taternickich ćwiczeń¹⁵.

Nieopodal Lwowa, ok. 9 km w kierunku północno zachodnim od centrum, znajdowała się w pofałdowanym i zalesionym terenie letniskowa miejscowość

¹³ Średnia wysokość dla Lwowa to 311 npm – za: *Mały rocznik statystyczny*, dz. cyt. s. 8–9.

¹⁴ *Małopolska Wschodnia i Wołyń zapraszają turystów, przewodnik informacyjno-turystyczny*, PBP Orbis, Lwów 1939, s. 7.

¹⁵ M. Orłowicz, dz. cyt., s. 79.

Brzuchowice, często wykorzystywana przez lwowskich narciarzy do wycieczek oraz organizowania zawodów narciarskich. Tereny narciarskie Lwowa i okolic w związku sposób opisano w *Słowie Polskim* w 1929 r.:

Tegoroczna śnieżna zima i przerwy w ruchu kolejowym zmusiły lwowski świątek narciarski do korzystania z podlowskich terenów narciarskich. Niektóre z nich znamy od dawna, to z lasu cesarskiego przez Czartowską Skałę do Winnik i z powrotem na Pohulanekę, w kierunku Brzuchowic, okolice Placu Powystawowego, okolice Francówki i w. in. lecz są i dalsze. Do tych zaliczamy wspaniałą okolicę za Brzuchowicami t.z. Rokitno. Są to wspaniałe, łagodne, wzgórza o charakterze fińskim, jakby stworzone do długich biegów, gdzie nie brak podbiegów i dalekich zjazdów. Obok nagich wzgórz nie brak i pięknych lasów bukowych, poprzykanych świerczyną, w których jazda na nartach nie napotyka na żadne przeszkody, gdyż lasy te poprzecinane są szerokimi liniami. Jest to tak zwana Roztocz żółkiewska, inaczej pogórze lwowsko-tomaszowskie, którego najpiękniejszym ośrodkiem jest właśnie Rokitno, zaledwie 7 km. odległe od Brzuchowic¹⁶.

Tabela 1. Średnie uśnieżenie Lwowa, Zakopanego i Worochty w sezonu 1923/1924 i lat 1920–1932

Dane	miesiąc	Lwów	Zakopane	Worochta
ilość dni z pokrywą śnieżną	grudzień	18	24	24
	styczeń	26	31	27
	luty	26	28	26
	marzec	14	27	12
średnia grubość pokrywy śnieżnej	grudzień	12	15	15
	styczeń	22	32	26
	luty	29	41	32
	marzec	7	18	11
maksymalna grubość pokrywy śnieżnej	grudzień	22	29	36
	styczeń	46	49	56
	luty	80	53	64
	marzec	12	53	57

Źródło: opracowanie własne na podstawie, Leszczycki S. *Uśnieżenie Polski*, „Zima” 1933, nr 1, s. 10.

Z danych zamieszczonych w *Małym roczniku statystycznym* w 1939 r. wynikało, że średnia temperatura we Lwowie zanotowana w latach 1891–1910 wynosiła 7,6°C (przy temperaturach skrajnych pomiędzy minus 20,4°C i plus 31,7°C), średnie opady 690 mm, średnie zachmurzenie (mierzone w skali 1–10 pkt) 6,1 pkt., a średnie temperatury w miesiącach, w których zwyczajowo uprawiano narciarstwo wyniosły odpowiednio: w styczniu –4, w lutym –2,8, w marcu 1,3, w kwietniu 7,5, w listopadzie 2,3 i w grudniu –2,3. W 1938 r. temperatura średnia była wyższa od średniej wieloletniej i osiągnęła wartość 8,8°C, średnie opady wyniosły 696, a zachmurzenie średnie 6,6 pkt. Ponadto podano, że w 1938 r. na-

¹⁶ „Słowo Polskie” 1929, nr 77, s. 5.

słonecznienie osiągnęło 35,7%, a liczba dni z opadami wynosiła 182¹⁷. W roku 1933 na łamach czasopisma „Zima” podano informacje dotyczące zaśnieżenia Polski, w których uwzględniono również okolice Lwowa. Zebrane dane odnosiły się do stosunkowo krótkiego okresu i uwzględniały zimę 1923/1924 oraz pięcioletni okres od 1928 r. do 1932 r. Średnie zaśnieżenie dla Lwowa zaprezentowano w tabeli 1., podając także dla porównania wartości dla Zakopanego i Worochty¹⁸.

Rozwój organizacyjny narciarstwa we Lwowie w latach 1919–1939

Lwowscy narciarze wznowili zawieszoną w 1914 r. działalność organizacyjną już w końcu 1919 r. W dniach 11 i 12 października reprezentant lwowskiego KTN Roman Kordys uczestniczył w Zjeździe Towarzystw Turystycznych, podczas którego działacze towarzystw narciarskich podjęli działania zmierzające do utworzenia niezależnego związku narciarskiego. Powołano wówczas komitet organizacyjny do przygotowania projektu statutu i zwołania zebrania konstytucyjnego nowego związku. Delegaci większości funkcjonujących w Polsce stowarzyszeń narciarskich spotkali się ponownie 26 grudnia w Zakopanem i jednogłośnie uchwalili powstanie Polskiego Związku Narciarskiego (PZN). W zebraniu konstytuującym PZN przedstawicielami KTN byli Zygmunt Klemensiewicz, i Zbigniew Rittersschild¹⁹.

Do 1920 roku KTN było jedynym stowarzyszeniem narciarskim działającym we Lwowie. Sytuacja ta zmieniła się w styczniu 1920 roku, gdy członkowie I LKS Czarni postanowili powołać w ramach swojego klubu sekcję narciarską. Pierwsze, założycielskie walne zebranie Sekcji Narciarzy (SN), odbyło się 13 stycznia 1920 roku. Sekcja ta powstała w oparciu o własny statut i gromadziła w większości członków, którzy przed I wojną światową należeli do KTN, a w ówczesnych zawodach narciarskich startowali pod nazwą KTN-Czarni²⁰. Już w czasie pierwszego zebrania sekcji postanowiono zgłosić akces do powołanego nieco wcześniej PZN. Przyjęcie do związku narciarskiego nastąpiło dopiero w listopadzie 1921 roku i poprzedzone było gorącą dyskusją i sprzeciwem członków KTN²¹.

W grudniu 1920 roku, kolejny lwowski klub sportowy – Pogoń – podjął decyzję o utworzeniu samodzielnej sekcji narciarskiej. Zebranie założycielskie sekcji zapowiedziano w lokalnej prasie na wtorek 14 grudnia i zaproszono na nie

¹⁷ *Mały rocznik statystyczny*, dz. cyt., s. 8-9.

¹⁸ S. Leszczycki, *Uśnieżenie Polski*, „Zima” 1933, nr 1, s. 10–11.

¹⁹ S. Faecher, *Założenie Polskiego Związku Narciarskiego i zarys I. jego pięciolecia (1919–1924)*, „Narciarstwo Polskie” 1925, t. 1, s. 130.

²⁰ „Słowo Polskie” 1920, nr 46, s. 6.

²¹ Więcej na ten temat zob.: L. Rak, *Wewnętrzne uwarunkowania...*, s. 45–59.

członków narciarzy oraz wszystkich posiadających narty²². Sekcja przyjęła na początku nazwę Oddziału Narciarskiego i już w końcu grudnia rozpoczęła działalność organizując wraz z KTN wycieczkę narciarską do Sławska²³. Reprezentanci lwowskiej Pogoni byli uczestnikami walnych zjazdów delegatów PZN od grudnia 1922 roku²⁴.

Pierwsze wzmianki o organizacji kolejnych sekcji narciarskich w ramach lwowskich stowarzyszeń sportowych pochodzą z 1923 roku. „Słowo Polskie” z 4.02.1923 roku podało informację o organizacji wycieczki narciarskiej przez SN LKS Lechia²⁵. W grudniu 1923 roku, także na łamach „Słowa Polskiego”, ukazało się ogłoszenie o zapisach do sekcji narciarskiej Akademickiego Związku Sportowego (AZS) we Lwowie²⁶. W wykazach członków PZN, SN AZS we Lwowie pojawiła się w 1924, a SN LKS Lechia w 1926 roku. Dalszy ilościowy rozwój lwowskich organizacji narciarskich zrzeszonych w PZN zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2. Lwowskie stowarzyszenia sportowe i turystyczne prowadzące działalność w zakresie narciarstwa zrzeszone w Polskim Związku Narciarskim w latach 1919–1939

Lp.	Nazwa stowarzyszenia	Lata funkcjonowania w strukturach PZN
1.	Karpackie Towarzystwo Narciarzy	1919–1939
2.	Sekcja Narciarska I Lwowskiego Klubu Sportowego Czarni	1921–1939
3.	Sekcja Narciarska Lwowskiego Klubu Sportowego Pogoń	1922–1939
4.	Sekcja Narciarska Akademickiego Związku Sportowego we Lwowie	1924–1939
5.	Sekcja Narciarska Lwowskiego Klubu Sportowego Lechia	1926–1939
6.	Sekcja Narciarska Klubu Tenisowego 1924	1927–1939
7.	Sekcja Narciarska Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego Sokół Macierz	1929–1939
8.	Sekcja Narciarska Klubu Sportowego 6. Pułku Lotniczego w Skniłowie	1929–1935
9.	Sekcja Narciarska Żydowskiego Koła Miłośników Krajoznawstwa	1931–1939
10.	Sekcja Narciarska Żydowskiego Towarzystwa Gimnastycznego Dror	1931–1939
11.	Sekcja Narciarska i Turystyczna przy ognisku Kolejowego Przysposobienia Wojskowego	1931–1939
12.	Sekcja Narciarska Żydowskiego Klubu Sportowego Hasmona	1931–1939

²² „Słowo Polskie” 1920, nr 576, s. 4.

²³ „Słowo Polskie” 1920, nr 597, s. 7.

²⁴ „Przegląd Sportowy” 1922, nr 47, s. 9.

²⁵ „Słowo Polskie” 1923, nr 35, s. 3.

²⁶ „Słowo Polskie” 1923, nr 340, s. 7.

Tabela 2. Lwowskie stowarzyszenia sportowe i turystyczne... (cd.)

Lp.	Nazwa stowarzyszenia	Lata funkcjonowania w strukturach PZN
13.	Sekcja Narciarska Żydowskiego Towarzystwa Krajoznawczego	1931–1939
14.	Sekcja Narciarska Klubu Sportowego Świtez	1931–1935
15.	Sekcja Narciarska Związku Oficerów Rezerwy	1932–1939
16.	Sekcja Narciarska Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego	1934–1939
17.	Sekcja Narciarska Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego	1934–1939
18.	Sekcja Narciarska Związku Strzeleckiego	1934–1939
19.	Sekcja Narciarska Akademickiego Oddziału Związku Strzeleckiego	1934–1939
20.	Sekcja Narciarska Przystosobienia Wojskowego Leśników	1935–1939

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Narciarstwo Polskie” 1925, 1927, 1929, „Kalendarz narciarski” 1930, 1931, 1934, „Sprawozdanie z działalności Polskiego Związku Narciarskiego w Krakowie 1932–1933”, PZN Kraków 1933, „Sprawozdanie z działalności PZN za sezony 1933/1934 i 1934/1935”, PZN Kraków 1935, „Sprawozdanie z działalności PZN za sezony 1935/1936 i 1936/1937”, PZN Kraków 1937, „Sprawozdanie z działalności PZN za lata 1937–1939”, PZN Kraków 1939.

Z danych zaprezentowanych w tabeli 2. wynika, że narciarstwo było popularne w różnych środowiskach mieszkańców Lwowa. Na uwagę zasługuje udział w strukturach PZN stowarzyszeń żydowskich i brak takich stowarzyszeń mniejszości ukraińskiej, pomimo tego, że narciarstwo cieszyło się wśród tej społeczności znaczną popularnością. Szersze ujęcie działalności ukraińskich stowarzyszeń w zakresie narciarstwa zaprezentował S. Zaborniak w pracy *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*²⁷. Autor ten podał, że we Lwowie od 1924 roku funkcjonował ukraiński Karpacki Narciarski Klub, a narciarstwo było także uprawiane w innych lwowskich organizacjach jak Sokił Bat’ko (II, III, IV i V), Centrosojuz, Orzeł, Siła, Strzała, Płaj i SK Ridna Szkoła²⁸. Wśród przeanalizowanych w tej pracy materiałów źródłowych nie znaleziono informacji potwierdzających udział narciarzy ukraińskich i polskich we wspólnych imprezach sportowych, pomimo tego, że odnotowywano wielokrotnie takie w innych dyscyplinach sportu, np. hokeju czy piłce nożnej.

Narciarstwo we Lwowie było także propagowane przez różne organizacje niezwiązane bezpośrednio ze stowarzyszeniami sportowymi oraz będące poza strukturami PZN. Czynnie uprawiali narciarstwo uczniowie szkół gimnazjalnych. Szczególnie w latach dwudziestych w prasie codziennej wielokrotnie zapowiadano lub opisywano wyniki gimnazjalnych zawodów narciarskich²⁹. Także har-

²⁷ S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej...*, s. 440–450.

²⁸ Tamże, zob. też: M. Rząsa, *Z dziejów kultury fizycznej mniejszości ukraińskiej w Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:], S. Zaborniak (red.), *Z dziejów kultury fizycznej w Polsce*, Rzeszów 2005, s. 383–388.

²⁹ „Słowo Polskie” 1924, nr 21, s. 3; „Słowo Polskie” 1924, nr 48, s. 3; „Słowo Polskie” 1924, nr 56, s. 6; „Wiek Nowy” 1927, nr 7710, s. 13; „Słowo Polskie” 1928, nr 55 s. 9; „Słowo Polskie”

cerze z lwowskiego hufca często uczestniczyli w kursach i zawodach narciarskich³⁰. W połowie lat dwudziestych do popularyzacji narciarstwa w środowisku szkolnym i harcerskim aktywnie włączyły się dwa stowarzyszenia narciarskie KTN³¹ i SN Czarnych³². W strukturze I LKS Czarni funkcjonowała nawet w latach 1926–1927 Sekcja Harcerzy³³. Ta bliska współpraca została ograniczona z chwilą wprowadzenia w 1927 roku przez Ministerstwo Oświecenia Publicznego zakazu przynależności młodzieży do klubów sportowych³⁴. Zawody narciarskie organizowały także komenda Korpusu Kadetów³⁵, Dowództwo Okręgu Korpusu VI we Lwowie, 40. Pułk Piechoty oraz lwowski oddział Kolejowego Przystosobienia Wojskowego³⁶. Ważną rolę w rozwoju lwowskiego narciarstwa odegrał także Okręgowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego (OUWFiPW) we Lwowie, współpracując z lwowskimi stowarzyszeniami na wszystkich polach ich działalności, szczególnie w zakresie rozwoju infrastruktury.

Na początku 1924 roku podjęto próbę konsolidacji narciarzy, tworząc wydział międzyklubowy lwowskich towarzystw narciarskich. Na łamach „Słowa Polskiego” z dnia 6 stycznia ukazała się wzmianka zatytułowana: „Zjednoczenie narciarzy lwowskich”, w której poinformowano, że:

Dnia 3 stycznia br. odbyło się posiedzenie Wydziału międzyklubowego lwowskich towarzystw narciarskich, na którym postanowiono wydział ten zrobić stałym i wszystkie sprawy narciarstwa wschodnio-malopolskiego poddać jego kompetencji. Przewodniczący inżynier Jakubczyński z KTN, sekretarz Dr. Wł. Fuchs z SN Czarni, skarbnik T. Kuchar SN Pogoń³⁷.

Skład zarządu wskazywał, że Wydział został powołany wyłącznie przez stowarzyszenia, które były w tamtym czasie zrzeszone w PZN. Do najważniejszych spraw, którymi Wydział miał się zająć należało uzyskanie zezwolenia na budowę we Lwowie dużej skoczni narciarskiej³⁸. Jedyne jednakże śladem działalności tego Wydziału w roku 1924 była pogadanka zapowiadana na dzień 7 lutego

1928, nr 55 s. 9; „Słowo Polskie” 1928, nr 56 s. 8; „Słowo Polskie” 1928, nr 66, s. 8; „Słowo Polskie” 1928, nr 67, s. 9.

³⁰ „Słowo Polskie” 1924, nr 21, s. 3; „Słowo Polskie” 1924, nr 37, s. 6; „Słowo Polskie” 1924, nr 53, s. 6; „Wiek Nowy” 1925, nr 7088, s. 10; „Gazeta Lwowska” 1938, nr 44, s. 3.

³¹ „Słowo Polskie” 1924, nr 20, s. 6; „Słowo Polskie” 1924, nr 21, s. 3; „Słowo Polskie” 1924, nr 23, s. 6; „Słowo Polskie” 1924, nr 23, s. 6.

³² „Słowo Polskie” 1924, nr 60, s. 6; „Słowo Polskie” 1924, nr 62, s. 3; „Wiek Nowy” 1925, nr 7088, s. 10.

³³ „Wiek Nowy” 1926, nr 7599, s. 12; „Wiek Nowy” 1926, nr 7608, s. 13; „Wiek Nowy” 1926, nr 7610, s. 12; „Wiek Nowy” 1927, nr 7739, s. 12; „Wiek Nowy” 1927, nr 7743, s. 12; „Wiek Nowy” 1927, nr 7905, s. 12.

³⁴ „Wiek Nowy” 1927, nr 7924, s. 7.

³⁵ „Słowo Polskie” 1924, nr 20, s. 6.

³⁶ „Gazeta Lwowska” 1935, nr 18, s. 3.

³⁷ „Słowo Polskie” 1924, nr 5, s. 8.

³⁸ Tamże.

o ocenie skoków narciarskich, według nowego międzynarodowego regulaminu i opartych na nim przepisach wykonawczych austriackiego i niemieckiego związku narciarskiego³⁹. Referat w tej sprawie przedstawił znany lwowski lekarz i działacz narciarski dr. W. Fuchs. W prasie lwowskiej podano, że w spotkaniu wzięło udział wiele osób⁴⁰.

W kolejnym roku nie udało się znaleźć śladów działalności wydziału międyklubowego, natomiast w sezonie 1925/1926 PZN powołał Komisje Okręgowe (KO) grupujące zamiejscowych przedstawicieli zarządu i komisji sportowej PZN oraz lokalnych środowisk szkolnych, wojskowych i towarzystw narciarskich⁴¹. O działalności lwowskiej KO PZN w 1926 roku pisano w prasie: „Okręgowa Komisja Pol. Związku Narciarskiego podjęła starania sprowadzenia w najbliższych dniach na 10-dniowy pobyt do Lwowa znanego szwedzkiego trenera narciarskiego p. Stolpego”⁴². Jej aktywność dostrzeżono także w sprawozdaniu PZN za sezon 1925/1926⁴³.

Rozpoczęte w 1924 roku starania mające na celu integrację lwowskich narciarzy miały szerszy kontekst. Były powiązane z dążeniem do reformy PZN mającej na celu decentralizację związku. Działacze lwowscy doprowadzili do zwołania w listopadzie 1926 roku nadzwyczajnego walnego zjazdu delegatów PZN poświęconego tej sprawie. W sprawozdaniu z tego zjazdu napisano:

II Nadzwyczajny Walny Zjazd Delegatów PZN odbył się na skutek starań lwowskich klubów dążących do zreorganizowania PZN w kierunku zdecentralizowania go przez utworzenie związków okręgowych. [...] Przewodniczącym obrano inż. Christelbauera ze Lwowa [...] Najważniejsza uchwała dotyczyła utworzenia związków okręgowych, z tem, że na razie tworzy się tylko okręg lwowski⁴⁴.

Powołanie jedyne Lwowskiego Okręgowego Związku Narciarskiego (LOZN) nie doszło wówczas do skutku, ponieważ związek ten nie ukonstytuował się⁴⁵. LOZN z siedzibą we Lwowie został powołany dopiero na początku 1929 r. przez sekcje narciarskie: Pogoni, Czarnych, KTN, AZS, Klubu Tenisowego 24., Lechii, Polonii (Przemyśl), Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego (Stanisławów) i Przemyskie Towarzystwo Narciarskie⁴⁶. Od tego czasu LOZN przejął na siebie uzgodnienia z centralą PZN programu głównych zawodów narciarskich w okręgu oraz koordynację działalności sportowej. Do LOZN należały wszystkie zaprezentowane w tabeli 2. lwowskie stowarzyszenia.

³⁹ „Słowo Polskie” 1924, nr 39, s. 8.

⁴⁰ „Słowo Polskie” 1924, nr 41, s. 6.

⁴¹ Sprawozdanie z działalności PZN za rok 1926/27, „Narciarstwo Polskie” 1927, t. 2, s. 149.

⁴² „Wiek Nowy” 1926 nr 7389, s. 11.

⁴³ Sprawozdanie z działalności PZN za rok 1926/27 dz. cyt, s. 149.

⁴⁴ „Narciarstwo Polskie” 1927, t. 2, s. 158.

⁴⁵ „Narciarstwo Polskie” 1929, t. 3, s. 216.

⁴⁶ „Słowo Polskie” 1929, nr 10, s. 9.

Rozwój organizacyjny narciarstwa we Lwowie na tle rozwoju polskiego narciarstwa

Udział stowarzyszeń narciarskich działających na terenie Lwowa był znaczący dla rozwoju organizacyjnego polskiego narciarstwa w latach 1919–1939 (tabela 3.). Należy podkreślić, że większość działających w tym okresie organizacji narciarskich zrzeszonych w PZN miała swoje siedziby w miastach. W pierwszych latach działalności PZN, kluby i sekcje narciarskie sześciu największych polskich miast (tabela 3.) stanowiły więcej niż połowę wszystkich członków, natomiast w końcu lat 30. ich udział zmniejszył się do ok. 30%⁴⁷. Biorąc pod uwagę liczbę zrzeszonych w PZN organizacji, stowarzyszenia lwowskie były w nim najliczniej reprezentowane od sezonu 1920/1921 do sezonu 1928/1929. W następnych sezonach więcej stowarzyszeń PZN miało siedzibę w Warszawie, a w sezonie 1933/1934 w Krakowie. Lwów zajmował pod tym względem 2. lub 3. miejsce, posiadając liczbę organizacji narciarskich na poziomie podobnym do Krakowa. Biorąc pod uwagę liczbę zarejestrowanych w PZN w 1939 r. narciarzy, lwowskie stowarzyszenia posiadały 3075 członków, co było trzecim wynikiem po Krakowie (5037) i Warszawie (3526)⁴⁸.

Tabela 3. Liczba stowarzyszeń narciarskich zrzeszonych w PZN w największych miastach II Rzeczypospolitej w latach 1919–1939

	Warszawa	Łódź	Lwów	Poznań	Kraków	Wilno	razem
1919/1920			1		2		3
1920/1921			2		2		4
1921/1922			3		2		5
1922/1923	1		3		2		6
1923/1924	2	0	3		2		7
1924/1925	2	0	4	0	3	1	10
1925/1926	2		4		4	1	11
1926/1927	2	0	5	1	4	1	13
1927/1928	2	0	6	1	4	1	14
1928/1929	4	0	6	1	5	4	20
1929/1930	9	0	8	2	7	6	32
1931/1932	14	0	12	2	11	6	45
1932/1933	16	0	15	2	15	7	55
1933/1934	17	1	16	3	19	7	63

⁴⁷ Zob. L. Rak, *Zasięg społeczny narciarstwa w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] D. Dudek (red.), *Polska Kultura Fizyczna i turystyka w czasach zaborów i II RP*, Kraków 2009, s. 251–264.

⁴⁸ Polski Związek Narciarski, *Sprawozdanie z działalności za sezony 1937/38 i 1938/39*, PZN Kraków 1939, s. 12–16.

Tabela 3. Liczba stowarzyszeń narciarskich... (cd.)

	Warszawa	Łódź	Lwów	Poznań	Kraków	Wilno	razem
1934/1935	22	2	19	3	20	7	73
1935/1936	24	4	18	4	16	3	69
1936/1937	29	5	18	4	17	4	77
1937/1938	29	6	18	4	19	5	81
1938/1939	29	7	18	4	19	5	82

Opracowanie własne na podstawie: „Narciarstwo Polskie” 1925, 1927, 1929, „Kalendarz narciarski” 1930, 1931, 1934, „Sprawozdanie z działalności Polskiego Związku Narciarskiego w Krakowie 1932-1933”, PZN Kraków 1933, „Sprawozdanie z działalności PZN za sezony 1933/1934 i 1934/1935”, PZN Kraków 1935, „Sprawozdanie z działalności PZN za sezony 1935/1936 i 1936/1937”, PZN Kraków 1937, „Sprawozdanie z działalności PZN za lata 1937-1939”, PZN Kraków 1939.

Warto odnotować także liczbę lwowskich narciarzy w strukturach LOZN i PZN. Dane takie, opracowane na podstawie sprawozdań PZN za lata 1932-1939, zaprezentowano w tabeli 4. Podano w nich także liczbę zarejestrowanych zawodników w poszczególnych okręgach, co pośrednio pozwala na określenie stosunku członków stowarzyszeń czynnie uczestniczących w zawodach narciarskich do wszystkich członków (tabela 5.).

Tabela 4. Liczba członków lwowskich stowarzyszeń narciarskich w porównaniu do liczby członków LOZN i PZN

Sezon narciarski	Liczba narciarzy w lwowskich stowarzyszeniach narciarskich [n]	Liczba narciarzy w LOZN [n]	Liczba narciarzy w PZN [n]	Procentowy udział lwowskich narciarzy w LOZN [%]	Procentowy udział lwowskich narciarzy w PZN [%]
1932/33	1153	2994	14236	38,5	8,1
1933/34		1035	10951		
1934/35	859	952	10203	90,2	8,4
1936/37	2277	3192	23647	71,3	9,6
1937/38		2380	19316		
1938/39	3075	4183	25055	73,5	12,3

Opracowanie własne na podstawie: „Sprawozdanie z działalności Polskiego Związku Narciarskiego w Krakowie 1932-1933”, PZN Kraków 1933, „Sprawozdanie z działalności PZN za sezony 1933/1934 i 1934/1935”, PZN Kraków 1935, „Sprawozdanie z działalności PZN za sezony 1935/1936 i 1936/1937”, PZN Kraków 1937, „Sprawozdanie z działalności PZN za lata 1937-1939”, PZN Kraków 1939.

Tabela 5. Liczba zarejestrowanych w PZN zawodników LOZN w latach 1934–1939

Sezon zimowy	Liczba zawodników LOZN			Liczba zawodników PZN			Udział zawodników LOZN w PZN		
	K [n]	M [n]	Łącznie [n]	K [n]	M [n]	Łącznie [n]	K [%]	M [%]	Łącznie [%]
1934/1935	6	144	150	98	1155	1253	6,1	12,5	12,0
1936/1937	11	235	246	131	1555	1686	8,4	15,1	14,6
1938/1939	14	268	282	127	1672	1799	11,0	16,0	15,7

Opracowanie własne na podstawie: „Sprawozdanie z działalności Polskiego Związku Narciarskiego w Krakowie 1932–1933”, PZN Kraków 1933, „Sprawozdanie z działalności PZN za sezony 1933/1934 i 1934/1935”, PZN Kraków 1935, „Sprawozdanie z działalności PZN za sezony 1935/1936 i 1936/1937”, PZN Kraków 1937, „Sprawozdanie z działalności PZN za lata 1937–1939”, PZN Kraków 1939.

Z zaprezentowanych w tabeli 4. danych wynika, że lwowscy narciarze stanowili znaczący odsetek członków PZN, a ich udział w latach 1932–1939 wykazywał tendencję wzrostową. W LOZN Lwowiacy byli natomiast najliczniej reprezentowani, stanowiąc w sezonie 1934/1935 aż 90,2% wszystkich zrzeszonych w okręgowym związku narciarzy. Należy także odnotować, że procentowy udział zawodników reprezentujących LOZN w PZN był nieco wyższy niż ten wynikający z liczby członków i także wykazywał tendencję wzrostową w latach 1934–1939. W sezonie zimowym 1934/1935 w stowarzyszeniach zrzeszonych w LOZN zawodnicy stanowili ok. 15,8% wszystkich członków, a w sezonach 1936/1937 i 1938/1939 odpowiednio 7,7% i 6,7%. Podobny odsetek stanowili zawodnicy w stosunku do wszystkich zrzeszonych w PZN narciarzy. W latach 1934/1935, 1936/1937 i 1938/1939 było to odpowiednio 12,3%, 7,1% i 7,2%.

Zakończenie

Na podstawie analizowanych w niniejszej pracy materiałów źródłowych można stwierdzić, że lwowskie narciarstwo rozwijało się w latach 1919–1939 dynamicznie, a pod względem organizacyjnym było jednym z najprężniejszych, obejmując swym zasięgiem różne środowiska. Narciarstwo rozwijało się w organizacjach zrzeszających mniejszości narodowe zamieszkujące Lwów, przy czym żydowskie stowarzyszenia sportowe i turystyczne były bardziej zintegrowane z polskimi, wspólnie działając w PZN, podczas gdy ukraińskie pozostały poza związkiem. Wydaje się także, że warunki terenowe do uprawiania narciarstwa we Lwowie i najbliższych okolicach były korzystne. Z przytoczonych danych wynikało, że warunki klimatyczne we Lwowie również powinny sprzyjać uprawianiu narciarstwa, jednakże lokalna prasa z tego okresu często wskazywała na trudne

warunki do uprawiania narciarstwa⁴⁹. W końcu lat 30. zauważalna była tendencja zmniejszania się liczby zawodników w stosunku do ogólnej liczby członków w lwowskich stowarzyszeniach narciarskich, co wskazywało na szybszy wzrost liczby osób uprawiających narciarstwo rekreacyjnie i turystyczne, a nie narciarstwo sportowe. Ten trend występował nie tylko na poziomie lokalnym, ale także ogólnopolskim.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła drukowane

Mały rocznik statystyczny, Warszawa 1939.

Małopolska Wschodnia i Wołyń zapraszają turystów, przewodnik informacyjno-turystyczny PBP Orbis, Lwów 1939.

Narciarstwo Polskie 1925, t. 1.

Narciarstwo Polskie 1927, t. 2.

Narciarstwo Polskie 1929, t. 3.

Pilata T. (red.), *Podręcznik statystyki Galicyi*, t. 6, cz. 1, Lwów 1908.

Sprawozdanie z działalności Polskiego Związku Narciarskiego w Krakowie 1932–1933, PZN Kraków 1933.

Sprawozdanie z działalności PZN za sezony 1933/1934 i 1934/1935, PZN Kraków 1935.

Sprawozdanie z działalności PZN za sezony 1935/1936 i 1936/1937, PZN Kraków 1937.

Sprawozdanie z działalności PZN za lata 1937–1939, PZN Kraków 1939.

II. Prasa i czasopisma

„Gazeta Lwowska” 1935, 1938.

„Przegląd Sportowy” 1922.

„Słowo Polskie” 1920, 1923–1924, 1928–1929.

„Wiek Nowy” 1925–1927.

„Zima” 1933.

B. Literatura

Kapłon J., *Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie 1907–1939*, Kraków 2018.

Kapłon J., *Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie – zarys dziejów*, [w:] L. Rak, E. Mafolepszki (red.), *Narciarstwo Polskie 1888–2008*, Jasło 2008, s. 52–66.

⁴⁹ „Słowo Polskie” (roczniki 1920–1924, 1928–1934), „Wiek Nowy” (roczniki 1924–1931, 1939) „Kurier Lwowski” (1935) i „Gazeta Lwowska” (roczniki 1931, 1933–1938), „Ilustrowany Kurjer Codzienny” (1932–1938), „Przegląd Sportowy” (1921), „Raz, Dwa, Trzy” (1936–1937, 1939).

- Kapłon J., *Karpackie Towarzystwo Narciarzy. Zarys dziejów*, „Wierchy” 1997, nr 63, s. 143–162.
- Orłowicz M., *Ilustrowany przewodnik po Galicyi, Bukowinie, Spiszu, Orawie i Śląsku Cieszyńskim*, Lwów 1919.
- Pręgowski Z., *Dzieje narciarstwa polskiego do 1914 roku*, Warszawa 1994.
- Pręgowski Z., *Złota księga narciarstwa polskiego*, Warszawa 1992.
- Rak L., *Karpackie Towarzystwo Narciarzy we Lwowie – jubileusz 100-lecia powstania pierwszej polskiej organizacji narciarskiej*, [w:] D. Umiastowska (red.), *Aktywność ruchowa ludzi w różnym wieku*, Szczecin 2008, s. 62–69.
- Rak L., *Wewnętrzne uwarunkowania działalności organizacyjnej Sekcji Narciarskiej I Lwowskiego Klubu Sportowego „Czarni” w latach 1920–1939*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2015, t. 14, nr 2, s. 45–59; <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2015.14.15>.
- Rak L., *Zasięg społeczny narciarstwa w Polsce w latach 1919–1939*, [w:] D. Dudek (red.), *Polska kultura fizyczna i turystyka w czasach zaborów i II RP*, Kraków 2009, s. 251–264.
- Rzasa M., *Z dziejów kultury fizycznej mniejszości ukraińskiej w Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] S. Zaborniak (red.), *Z dziejów kultury fizycznej w Polsce*, Rzeszów 2005, s. 383–388.
- Słama B., Szatkowski W., *Magia nart*, Zakopane 2016.
- Zaborniak S., *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Rzeszów 2007.
- Zaborniak S., *Skoki narciarskie w Polsce w latach 1907–1939*, Rzeszów – Krośno 2013.

Deklaracja braku konfliktu interesów

Autor deklaruje brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Rozwój organizacyjny lwowskiego narciarstwa w latach 1919–1939*.

Finansowanie

Autor nie otrzymał żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Rozwój organizacyjny lwowskiego narciarstwa w latach 1919–1939*.

Declaration of Conflicting Interests

The author declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Rozwój organizacyjny lwowskiego narciarstwa w latach 1919–1939*.

Funding

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Rozwój organizacyjny lwowskiego narciarstwa w latach 1919–1939*.
